

УДК 008.4.45

Оборська С.В. – канд. мистецтв.,
доц. КНУКіМ

ДЕКОР-ОЗДОБЛЮВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РЕКРЕАЦІЙНО-ДОЗВІЛЛЄВИХ ЗАКЛАДАХ

На рубежі ХХ-ХХІ століть у зв'язку зі зміною духовної парадигми суспільства виникла необхідність критичного осмислення художнього стилю модерн з його потужним потягом до краси, гармонії людини і природи, до пошуків монументально-декоративних форм, здатних естетизувати людське середовище.

Декором (франц. *decor*, від лат. *decoro* – прикрашаю) у культурологічній літературі називають сукупність декоративних елементів прикрашання споруди, будівлі або виробу. В якості об'ємно-просторової композиції декор диференціюється на простий (одноколірне фарбування, однорідна фактурна обробка поверхні і т.п.) та складний (поєднання елементів орнаменту та композиційного зображення, скульптури й розпису, різних за фактурою і текстурою матеріалів). Він акцентує виразність композиції й зорозово трансформує її засобами ритміки та колориту, а в архітектурі забезпечує створення ансамблю будівель [1].

Російський мистецтвознавець К.Макаров декором вважає особливий вид композиції, позначеної єдністю художнього змісту й навколишнього середовища, що реалізується пропорційністю простору, обсягу, маси, площини й формату, а також якістю декорованої поверхні [6]. Розглядаючи значення терміну у давньогрецькій риторичі, В.Зубов зазначає, що «decor» означав «гідну благопристойність», тоді як «honor» (лат. честь) споріднювався з поняттями честі і гідності. Культурно-генетичним попередником римського «decor» було «deceat» – «те, що личить». Синонімом останнього «grerop» користувався визначний політичний діяч, оратор і письменник Марк Тулій Цицерон (106-43 рр. до н.е.) [4; 92-93].

«Decor ornamentorum» перекладалося як «доречність прикрас», виправданість деталей стосовно цілого. Поняття декоруму (лат. *decorum*) від доби Італійського Відродження донині, на думку В.Власова, означає зовнішню пристойність, належну обстановку, відповідність посаді та становищу, пристосування конкретного предмету або людини до особливостей життєвої ситуації. З часів античної цивілізації кожен предмет мав володіти своїм декорумом на відміну від загальної, абсолютної краси, позначуваної грецьким словом «symmetria» [2].

І.Кузнецова активно досліджує дизайн, декоративно-прикладне і образотворче мистецтво як прояв синтезу мистецтва, науки і техніки в умовах системної поліфункціональності й багатоваріантності інтерпретації [5].

При всій актуальності даної теми слід визнати недостатність її розробленості. В дослідженнях вітчизняних і зарубіжних авторів розглядаються деякі ознаки творів монументально-декоративного мистецтва, але вони не відображають особливостей декор-оздоблювальних технологій у рекреаційно-дозвіллевих закладах. Тому метою даної статті є розкриття особливостей декор-оздоблювальних технологій у рекреаційно-дозвіллевих закладах.

Декоративність (від лат. *decoro* – прикрашаю) – особлива якість витворів мистецтва, позначуваних вишуканою орнаментальністю форми, прикрашенням образів людини і природи, ретельною обробкою деталей. Декоративність, детермінована змістом, є цілком виправданою й допустимою в образотворчому мистецтві (живопис, скульптура, театральний живопис) та в інших видах мистецтва: театрі, кіно й архітектурі. Довершеною декоративністю володіють, наприклад, творіння художників високого Відродження та класицизму, картини російського художника К.Брюллова («Вірсавія», «Вершниця», «Останній день Помпеї»). Важливу роль у створенні ефекту декоративності твору відіграють декор (у тому числі орнамент та його деталі), виразність природної фактури матеріалів та їх фізичних особливостей, пластичні форми, композиційна організація лінійних ритмів,

пластичних обсягів і колірних плям, інтенсивність звучання кольору, виразність і фактура барвистого мазка тощо.

Важливим компонентом пластичних мистецтв є декоративне мистецтво, яке, поряд з архітектурою, формує оточуюче людину матеріальне середовище, збагачуючи його естетично-образним началом. Декоративне мистецтво включає: монументально-декоративне мистецтво (архітектурний декор, розписи, паркову скульптуру, фонтани тощо); декоративно-прикладне мистецтво (побутові художні вироби) й оформлювальне мистецтво (художнє оформлення експозицій на виставках, міських вітрин і т.п.). На відміну від виробничого станкового мистецтва, витвори мистецтва декоративного найповніше розкривають свій зміст в ансамблі. Декоративність у мистецтві нерідко відіграє підлеглу роль, проте завжди реалізується в органічній єдності з ідейно-художнім змістом і образним ладом твору або художнього комплексу. Слід однак зауважити, що зловживання декоративністю на шкоду змістові може спричинити рецидиви мистецтва бундючного, примхливого, зовні помпезного й холодного. Зазначене особливо відверто проявляється у мистецтві маньєризму.

Прояви декоративності часто об'єктивуються на тлі взаємодії різних видів мистецтва в його органічному зв'язку з природним довкіллям. Будинки, палаци, паркові павільйони та інші будівлі відносяться до архітектури як виду мистецтва, проте їх композиційні властивості (на відміну від конструктивізму, детермінованого утилітарною функцією) складаються під впливом навколишнього середовища. Наприклад, «Храм дружби» у Павловську поблизу Санкт-Петербургу, зведений 1782 г. за проектом шотландського архітектора Ч.Камерона, безпосередньо позбавлений утилітарної функції, проте його художня цінність розкривається в архітектурному взаємозв'язку з природним пейзажем – долиною річки Слов'янки. Відтак і сама ця будівля спричиняється як типовий зразок декоративного мистецтва.

Досягнення високоякісної органічної декоративності реалізується завдяки гармонізації окремих складників в єдиному цілому. Естетична довершеність декоративної вази або статуї в архітектурі залежить від продуманості художньої композиції, а станкової картини – також формату та рами.

З метою досягнення художньо-естетичної цілісності застосовуються тропи (від грецьк. *trópos* – зворот, образ) – терміни, уживані в переносному, образному значенні: метафора, метонімія, алегорія, гіпербола, синекдоха й деякі ін. Зокрема, троп синекдоха (уподібнення за принципом «частина замість цілого») є особливо цінним у процесі досягнення найвищої декоративності.

Образотворчі метафори являють алегоричні фігури з властивими їм атрибутами, які відіграли важливу роль в історії класичного мистецтва. Практичним результатом функціонування метафоричного художнього мислення стали атланти (у вигляді чоловічої постаті, що підтримує перекриття будівлі, портику або балкону) та каріатиди (вертикальні підпори у вигляді жіночої постаті). У якості складніших декоративно-метонімічних форм – метонімії – доцільно навести приклади деталей умеблювання: ніжки у формі звіриних лабетів, підлокітники крісел у формі лебединих ший [2].

Цілісне уподібнення художніх форм здійснюється за принципом синекдохи, сформульованому ще в античній естетиці. Це один із засобів увиразнення художньої мови й різновид метонімії, заснований на заміні цілого його частиною, одного предмету – сукупністю предметів. Практичним утіленням органічно-декоративного мислення можуть слугувати маскарони (скульптурне оздоблення у формі голови людини або тварини), ритони (посудини у вигляді голови звіра), архітектонічні релікварії доби Середньовіччя у вигляді мініатюрних готичних соборів. Застосування зазначеного методу художнього узагальнення супроводжується залученням прийомів пов'язане з використанням приймань димінуції (зменшення), літоти (мініатюризації) або гіперболи (монументалізації). Формоутворення, засноване на штучному поєднанні зображень предметів, безпосередньо не пов'язаних між собою у повсякденному житті, породжує декоративну форму емблеми або гербу.

Творчий метод і процес підпорядкування образотворчої форми специфіці довкілля отримав назву декоративної стилізації. Розв'язання декоративних завдань у формальному режимі супроводжується надмірним спрощенням, геометризацією зображення й, у кінцевому вираженні, до орнаменту. Стосовно належності до ансамблевої композиції окремі художні форми, при зловживанні такою технікою, багато чого втрачають. Окремо взяті фрагмент орнаментального розпису, шматок тканини або скляна чарка поступаються своїми художніми можливостями станковій картині історичного жанру, портрету або сюжетній композиції, але в ансамблі художніх форм – архітектурному інтер'єрі або екстер'єрі – вони комплексно утворюють вражаючу симфонію, у цьому полягає художній ефект феномену декоративності.

Майстер декоративного мистецтва за допомогою художніх тропів показує зв'язок свого твору з навколишнім середовищем, причому не лише у просторі, а й часі. На перший погляд, декоративні деталі класичної здаються функціонально зайвими. Проте в художньому аспекті образотворчими засобами вони розповідають про органічний зв'язок даної композиції з усією історією архітектури. Для розуміння художньої цінності невеликої речі, слід сприймати її одночасно в просторі й культурно-історичному часові. Тому й старовинні речі, навіть винятково утилітарні, посідають належне місце у вітринах музеїв, стають предметами колекціонування.

Таким чином стиль, як і якість декоративності є своєрідним результатом художньої трансформації форми в історичному часові. Декоративність є характерною ознакою сформованого художнього стилю, закономірним підсумком продуктивного осмислення художником історії національної та світової культури. І, навпаки, відсутність декоративності є ознакою відсутності художнього стилю. Тому цілком закономірною постає втрата якостей декоративності у періоди гострої кризи мистецтва, наприклад, у добу «безстилля», домінування еkleктики й натуралізму у другій половині XIX ст. А.Гільдебранд писав про засилля жажливих безглузких пам'ятників, які спотворюють вулиці й міста, являючи приклад нехудожнього розуміння речі в собі [3].

Феномен декоративності постійно супроводжується мальовничістю, оскільки їй також притаманна трансформація художньої форми у процесі діяльних відносин митця з навколишнім світом. Скульптура є одним з найдинамічніших видів мистецтва, який відображає дійсність в узагальнених пластичних образах та об'ємно-просторових формах. Експресія скульптури епохи бароко позначалася поєднанням різнокольорового мармуру й позолоченої бронзи. В епоху рококо головну роль в оформленні інтер'єру стали відігравати дзеркала, спроможні пом'якшати грань між дійсним та ілюзорним простором. Дедалі проникаюча цілісна декоративність є духовно-практичним явищем, складнішим, ніж звичайна мальовничість, оскільки глибоко пов'язана зі змістом витвору мистецтва.

Художній зміст декору полягає не у пристосуванні, а в активній взаємодії образотворчої форми та довкілля. Ілюзорні зображення спроможні бути такими ж декоративними, як і ті, що «стеляться» по поверхні. Вирішальне залежить від задуму художника й переконливості ідеї його композиційного рішення. Зазначене повною мірою стосується проблеми з'ясування природних властивостей матеріалу декорованої поверхні. Суцільно визолочена порцелянова ваза «під метал» може виявитися не менш декоративною за найтонший розпис, який відтіняє блискучу білизну.

Якість декоративності є не абсолютною, вона формується у розмаїтті відношень обсягу і простору, фігури й тла, тону й фактури. Не можна дотримуватись категоричності у судженні про те, що природня текстура дерева є привабливішою за блискучу глазур. Каменю властиві масивність і вага, груба фактура. Проте мереживо готичного кам'яного різьблення сприймається виразно й декоративно. Декор може бути тектонічним, що прозоро підкреслюється членуванням обсягу виробу, а інколи й навпаки – втілюючись в атектонічних, пластичних формах. У створенні декоративності домінують оригінальність авторської ідеї й міра досконалості художньої композиції.

Проблема цілісності та органічності естетичних зв'язків у професійному декоруванні реалізується потенціалом різних видів мистецтва. Зокрема, архітектурне оздоблення як різновид художнього деревообробництва у рамках монументально-декоративного мистецтва стереотипно репрезентоване профільованими стовпами та арками, різьбленими прогонами та сволоками, декоративними лишвами вікон, вітровими дошками тощо.

Вітраж (франц. vitrage, від лат. vitrum – скло) як компонент монументально-декоративного мистецтва – орнаментальна або сюжетна декоративна композиція (у вікні, дверях, у вигляді самостійного панно) зі скла або іншого матеріалу, який пропускає світло. Припускається, що вітражі були поширені у стародавніх Єгипті та Римі. Як елемент декору середньовічних соборів і храмів вони утворювали гру забарвленого світла в інтер'єрі. Пізніше у громадянській будівельній практиці застосовувалось суцільне або часткове засклення фасадів, житлових та рекреаційних будівель.

Успішне розгортання дизайнерської діяльності на ниві ресторанного бізнесу передбачає застосування театралізовано-ігрових технологій. З метою залучення постійних відвідувачів ресторанів та кафе слід ретельно проектувати елементи театральної декоративності та бутафорії, практикувати механізми дотепної інтерактивності.

Планування сучасних ресторанів або барів передбачає наявність кількох залів, які відрізняються за конфігурацією, висотою стель та іншими розмірами. Інтер'єри таких приміщень за прикладом харківського підприємства швидкого харчування «Жили-Были» оздоблюються невеликими однобарвними стильними малюнками з фольклорної тематики на зразок трафаретів. Своєрідною кульмінацією інтер'єру київського ресторану «Бразилія» є матова куля під стелею, що світиться, нагадуючи повний місяць, а синювато-чорна стеля створює ілюзію тропічної ночі. Доречно підсвічене панно з пальмовою алеєю додає зорової перспективи приміщенню. Мозаїчна строката хвиля, що струменіє коридорами, проходами та сходами, поживляє транзитні простори, розважаючи відвідувачів при переході із зали в зау.

Багатофункціональна специфіка «Будинку кави» у Києві призначена задовольнити художні смаки найрізноманітніших відвідувачів. Спеціалісти архітектурного бюро Fin de siècle створили ультрасучасний дизайн у стилі хай-тек, у якому ефектне саме по собі кавове устаткування постає рівноцінною складовою інтер'єру. У цьому криється належний зміст: відвідувачеві ненав'язливо дають зрозуміти, наскільки високотехнологічним й детально продуманим може бути процес приготування кави. І навіть плакати на стінах, що зображають моделі кавоварок, виглядають як стильні панно. Барна стійка зазначеного ресторанного закладу виконана з високоякісних матеріалів (вибілене дерево міранти, іржестійка сталь, поліроване скло і мармур тощо). Відчутне зрима відокремлення зони кавових столиків й демонстраційної зони, воно лише символічно позначене різноколірною плиткою на підлозі. Панно-інсталяції над кавовими столиками співзвучні інтер'єру, проте естетично привносять невимушену тему ретро завдяки добірці чорно-білих фотографій й зворушливим предметам старого родинного побуту. «Кавові ніжки» столиків є ще одним оригінальним здобутком фантазії авторів інтер'єру. А справжні кавові начистки, вміщені в акрилову прозору трубу, засвідчують доречність їх використання при виготовленні меблів.

Харківське підприємство фаст-фуду «Жили-были» замислювалося як своєрідна альтернатива стандартизованим імпортним ресторанам. Дизайнерам було запропоноване приміщення, що складалося з анфілади склепінних зал із довгим коридором. Трансформувати це приміщення в єдиний простір вдалося за допомогою декоративно-бутафорських засобів, суттєво не відступаючи від громадсько-харчувального мінімалізму й не перевантажуючи інтер'єр зайвими деталями. Запропоновану ними технологію дизайнери назвали «навмисною декоративністю». Усі предмети, задіяні тут в якості декорацій, використано не за традиційним призначенням: праски, поставлені на стельову балку, каналізаційний люк, підвішений до стелі тощо.

Таким чином, вдало підібрані елементи образотворчого й декоративно-прикладного

мистецтва збагачують архітектуру й підсилюють художню виразність інтер'єру. Ретельно продумане функціональне й колірне розв'язання окремих елементів інтер'єру дозволяє створювати гармонічну, цілісність матеріального середовища й емоційно підкреслюваних зорових відчуттів, що синтезуються у загальну струнку композицію – ансамбль інтер'єру.

Список використаної літератури

1. *Большая советская энциклопедия*. – Т. 8. – М.: Сов. энциклопедия, 1972. – 592 с.
2. *Власов В.Г.* К определению понятия «декоративность» в различных видах изобразительного искусства. – Электр. науч. журнал «Архитектон: известия вузов». – УРАЛ ГАХА, 2009. – № 26. – Режим доступа: [http:// archvuz.ru](http://archvuz.ru).
3. *Гильдебранд А.* Проблема формы в изобразительном искусстве / Адольф Гильдебранд; пер. Н.Б. Розенфельда и В.А. Фаворского; вступ. ст. А.С. Котлярова. – М.: Логос, 2011. – 144 с.
4. *Зубов В.* Архитектурная теория Альберти / В.Зубов. – М.: Алетейя, 2001. – 464 с.
5. *Кузнецова І.О.* Моделювання візуального сприйняття об'єктів дизайну, декоративно-прикладного і образотворчого мистецтва: автореф. дис... д-ра техн. наук: спец. 05.01.03 – «Технічна естетика» / І.О. Кузнецова / КНУБА. – К., 2006. – 37 с.
6. *Макаров К.* Декоративность как форма выражения красоты: автореф. дис... канд. искусствоведения / К.Макаров. – М., 1966. – 16 с.

Резюме

Розглядаються декор-оздоблювальні технології, завдяки яким вдало підібрані елементи образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва збагачують архітектуру й підсилюють художню виразність інтер'єру.

Ключові слова: культура, мистецтво, декор, декоративність, технології, композиція, рекреаційно-дозвіллевий заклад.

Summary

Oborska S. Decoration and finishing technologies in the recreational and leisure institutions

The decor and finishing technologies by which the well-chosen items of the fine and decorative arts enrich the architecture and reinforce the artistic expression of the interior in the recreational and leisure institutions are considered in the article.

Key words: culture, art, decor, decorative, technology, composition, recreational and leisure institutions.

Надійшла до редакції 8.09.2012 р.